

ПРИЗРЕНСКИ ГОВОР У МЕТОХИЈСКО-КОСОВСКО-СИРИНИЋКОМ АРЕАЛУ²

У прилогу се разматра место градског призренског говора у метохијско-косовско-сиринићком ареалу, који укупном дијалекатском ситуацијом – упркос разликама на нивоу појединачних говора – представља посебан поддијалекат у оквиру призренско-јужноморавског дијалекта. Међу маркантним заједничким цртама издвајају се: парадигматски акценат са варијацијама у највећем делу ареала; висока подударност у фонолошком систему са балканистичком иновацијом замене опозиције по палаталности африката опозицијом по звучности; сродна еволуција система деклинације са наслањањем на косовско-ресавске говоре, што је смањило снагу анализације; сродна еволуција укупног заменичког система; смањење употребе имперфекта; низ иновација у синтакси, са маркантним иновацијама балканистичког типа, својствених само овом ареалу у оквиру призренско-тимочке зоне (балканистички редослед у дистрибуцији морфосинтаксичких енклитика, измене у конструкцијама у којима нема подударности семантике и граматике, са прилагођавањем граматике семантици).

Варијације у оквиру анализираниог ареала везују се већим делом за географске области у којима су се формирали поједини говори (јужна Метохија, јужно и централно Косово, Сиринић). Укупним инвентаром особености, призренски градски говор – идиом са несумњивим посебним идентитетом – најближи је говорима са којима је у лингвогеографском контакту у јужнијем делу Подриме и Призренском Подгору.

Кључне речи: призренски говор, призренско-јужноморавски, метохијско-косовско-сиринићки поддијалекат

¹ radivoje.mladenovic@gmail.com

² Рад је настао у оквиру пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора” (број 178020)

1. До појаве монографије С. Реметића о призренском градском говору 1996. године (Реметић 1996), о говору овога насеља није се знало много³. Спорадични успутни помени о овом говору у књизи М. Стевановића о ђаковачком говору (Стевановић 1950), затим у монографијама М. Павловића о сретечком (Павловић 1939) и јањевском говору (Павловић 1970) нису донели много чињеница о призренском градском говору. Наведени подаци су некада и непоздани, тако да су више замагљивали него што су стварали поуздану слику.

Монографија С. Реметића пружила је поуздан и детаљан опис јужнометохијске ситуације на крајњем југу призренско-јужноморавског дијалекта. Опис призренског градског говора допунио је, некада и кориговао податке М. Стевановића о ђаковачком говору, идиому формираном у најсевернијем делу јужне Метохије. Научна јавност била је у прилици да се обавести о дијалекатском систему који је настајао у специфичном дијалекатском окружењу, у оквиру вишевековне вишејезичности у Призрену – најпре српско-романске, потом српско-турске и српско-арбанашке, на ивици контакта два велика словенска дијалекатска корпуса – српског и македонског.

С. Реметић се, иначе, питањима интерференције у призренском говору бавио и у прилогу Реметић 1977. У Реметић 2000 аутор посматра шири контекст утицаја македонских говора на формирање призренско-јужноморавског дијалекта, а у Реметић 2013. разматра се – између осталог – и језичка и дијалекатска интерференција која се једним делом односи на метохијско-косовско-сиринићки ареал.

Недостатак објављених научних прилога о ширем језичком окружењу реално је представљао хендикеп за детаљније разматрање места призренског градског говора у оквиру ширег ареала генетски и типолошки сродних говора призренско-јужноморавског типа⁴. Пошто су се у међувремену појавили нови прилози о околним говорима, сада смо у прилици да призренски градски говор (ПрГ) сместимо у ареал сродних говора, а који чине говори јужне Метохије (МГ) у Призренском Подгору (подгорски говор, ПодГ), у Подрими (подримски говор, ПодрГ), Ђаковици (ђаковачки говор, ЂГ); затим говор северношарпланинске жупе Сиринић, повезане Бродском клисуром са јужним Косовом (сиринићки говор, СиГ); говори двају ареала у Косовској котлини (косовски говори, КГ) – у јужном Косову (ЈКГ) и централном Косову (ЦКГ). Неким особинама у метохијско-косовско-сиринићки ареал смешта се и северношарпланински говор у Сретечкој жупи (СрГ), чија је призренско-јужноморавска основица очигледна, али који је заплъуснут бројним македонизмима, пре свега у морфологији (Павловић 1939: 157–209, Младеновић 2004: 219).

³ Први детаљнији опис неког сегмента језичке структуре призренског говора налази се у прилогу С. Реметића о прозодијском систему (Реметић 1994).

⁴ Прилози Д. Барјактаревића о делу дијалекатског простора око призренског градског говора (Барјактаревић 1977, Барјактаревић 1977а, Барјактаревић 1977б, Барјактаревић 1979), сиромашни грађом и непоздани у интерпретацији, нису били од помоћи С. Реметићу.

2. Укупном дијалекатском ситуацијом у Метохијској и Косовској котлини, а томе се придружује и СиГ, ова дијалекатска целина представља посебан поддијалекат призренско-јужноморавског дијалекта, који се у новијим радовима Р. Младеновића назива метохијско-косовско-сиринићким поддијалектом, чиме се јасно дефинишу његове границе⁵. Оно што говоре овога поддијалекта издваја из укупне дијалекатске ситуације призренско-тимочке дијалекатске области, низ је иновација развијених заједно са косовско-ресавским говорима, са којима су ови говори у лингвогеографском контакту без географских препрека које би ометале локалне миграције у овим котлинама. Метохијско-косовско-сиринићки ареал је, заправо, дијалекатска целина са најбоље очуваном флексијом у оквиру призренско-тимочке дијалекатске зоне, са стабилизацијом двојинског *-ма* у Дмн. свих именских речи, са иновацијама у оквиру облика личне земенице трећег лица сродним косовско-ресавским говорима, са елиминацијом синкретизма Нмн. и ОПмн. им. м. р. на *-ø*, са практично довршеном стабилизацијом множинских наставака аориста и имперфекта *-смо*, *-сте* (Младеновић 2013: 405).

Са друге стране, периферијски положај, миксоглотија, вишевековне миграције из јужнијих македонских области, унеколико су утицали на присуство низа језичких особина по којима је овај ареал јединствен у оквиру српске дијалекатске области. Ово се односи, пре свега, на слабљење палаталности /љ, њ/, на елиминацију опозиције африката по палаталности и успостављање нове балканистичке опозиције по звучности, парадигматски акценат са доминацијом граматичке односно семантичке мотивације места акцента, нови систем каквоћних и количинских заменица, слабљење и губитак множинске моције рода придевских речи (укључујући ту и глаголске придеве), на нову балканистичку линеаризацију морфосинтаксичких енклитика, са јачањем значаја семантике у настанку нових морфосинтаксичких особина, пре свега у конгруенцији, затим у приближавању пасивне и активне конструкције, стабилизација јединог спацијалног и темпоралног предлога за антериорност *пред* + (Младеновић 2013: 405–406).

У ПрГ препознају се све поменуте иновације.

Када се посматрају МГ и КГ, уочава се да се у севернијем делу – у насељима окренутим косовско-ресавском дијалекту – боље чува старије стање, сродно са севернијим деловима Метохијске и Косовске котлине. Овакав однос уочљивији је у Метохијској котлини, посебно у прозодијским системима, пошто су два говора на крајњем југу, СиГ и ПодгГ практично стабилисали ритамски пенултимски акценат (Младеновић 2000: 699–721).

2.1. а) У фонолошком систему ПрГ, како је и иначе у свим говорима анализираног ареала, изван акцента присутан је шестовокалски систем, са бољим

⁵ Именовање и границе разликују се од онога што се среће у Ивић 2009: 179–180, пошто су новија испитивања показала да су призренско-јужноморавски говори Метохијске и Косовске котлине, затим говор Сиринића, знатно уједначени.

чувањем полугласника у МГ и СиГ него у КГ, у којима је вокализација полугласника узнапредовала (Стевановић 1950: 36–41, Реметић 1996: 358–366, Младеновић 2004: 221–222, Павловић 1970: 11–12, Младеновић 2013: 64–70).

б) Присуство позајмљене фонеме /ü/ у мањем броју турцизама у ПрГ (Реметић 1996: 366–367), ЂГ (Стевановић 1950: 36) и ПодрГ (Младеновић 2004: 222) подупрт је српско-турским билингвизмом, а могао је бити подржан и присуством сличног фона у албанском језику. Сам фонолошки статус /ü/, међутим, озбиљно је доведен у питање, пошто је цитирани изворни лик обичнији са српском адаптацијом (*душек / дџишек, дугме / дџиме, душема / дџишема*).

в) ПрГ остао је изван префонологизације квантитета у квалитет, чиме се он наслања на околне говоре – на ПодгГ, СиГ, говор јужнијих насеља ПодрГ. Овоме је, свакако, допринела и близина македонске територије и интензивна вишевековна миксоглотија у Призрену, која је рано елиминисала квантитет.

Присуство префонологизације у севернијем делу ПодрГ (Ивић–Реметић 1981, Младеновић 2004: 217), затим у неким КГ (Ивић 1998, Стијовић 2010, Стијовић 2012, Младеновић 2013: 70–78) подупрто је дужим опстајањем квантитета подржаног косовско-ресавским залеђем на северу.

г) Екавска судбина јата опште је обележје свих говора метохијско-косовско-сиринићког ареала. Лексички икавизам *дивојка*, као опште обележје КГ (Младеновић 2013: 82, Богдановић 1992: 41, Ивић 1998: 578), факултативно бележен и у СиГ, а присутан и у горанском говору (Младеновић 2001: 97), није потврђен ни у једном МГ.

Фонетски икавизам *није, нисам*, релативно чест у КГ и СиГ (Младеновић 2007: 593–595, Младеновић 2013: 80–81), није обележје МГ (Реметић 1996: 370, Младеновић 2007: 594).

д) Судбином вокалног /л/ – заменом са /у/, осим уз /с/ (*слубице, слџа, слџице*), ПрГ део је јужнометохијско-сиринићког ареала (Реметић 1996: 373–374), који се наставља и у СрГ. У КГ, међутим, ситуација је сложенија, пошто се у већем делу среће доследна замена са /у/ у свим позицијама, посебно у говорима централног дела Косовске котлине (Богдановић–Вукадиновић 1991: 107, Младеновић 2013: 93–94), док се у насељима на ивици Косовске котлине срећу и примери *слџа, слџице* (Павловић 1970: 15–16, Ђуровић 2000: 87).

ђ) Контакт српске фонетике са страном фонетиком донео је јачање полугласничког призвука уз /р/ вокално у свим МГ говорима (Реметић 1996: 375–376, Младеновић 2004: 222–223). Интензитет полугласничког призвука у МГ различит је: изразитији је у ПрГ и ПодрГ, нешто слабији у ПодгГ. У СиГ он није изразит, а на нивоу је онога што је карактеристично за КГ (Младеновић 2004: 222, Младеновић 2013: 94–95). Фонолошки статус /р/, међутим, у свим говорима анализираних зона очуван је, пошто нема замене са /а/, осим и односу *³ри'áв : ари'áв*^б.

^б У лексеми *ари'áв* среће се декомпоновано /р/ вокално у групу /ар/. Облици *³ри'áв* и *ари'áв* семантички су се диференцирали на исти начин на који се то догодило и у јужнометохијском

2.1.1. Вокали најчешће остају изван фонолошких супституција у свим говорима анализираниг ареала.

а) Факултативне редукције вокала до фонеме полугласничке вредности не захватају већи број потврда у свим говорима ареала.

б) Асимилиација у групама /ej/ већег је обима у КГ него у МГ, а највећа је у СиГ (Младеновић 2007: 592–593, Младеновић 2013: 79–82). У ПрГ група опстаје стабилна и у им. *мач'џа* (Реметић 1996: 364, 369, 380 итд.), чиме се говор овога града наслања на ПодргГ и ЂГ говор, пошто се у ПодргГ срећу као напоредни *мач'џа* и *мач'џа* (Младеновић 2007: 597–598).

в) Супституција вокала /а, е/ вокалом /о/ потврђена је у свим говорима проучаване зоне у различитим позицијама и категоријама. Обим замене у ПрГ (Реметић 1996: 389–390) на оном је нивоу који се констатује за МГ и КГ, а знатно је мањег обима од оне која се јавља у СиГ, са slabим траговима у вишим селима ПодргГ, граничним са Сиринићем (Младеновић 2006: 203–213, Младеновић 2013: 85–86).

г) Лабијализација /о/ и његова замена са /у/ у зам. *кџј, кџја, кџјога*, као опште обележје КГ (Павловић 1970: 29, Младеновић 2010: 73, Јашовић 2010: 112, 123, 127), непозната је у МГ и СиГ.

2.2. а) У систему сонаната /в/ је у ПрГ приближено систему опструената, пошто је подложно обезвучавању испред безвучног опструента или на крају речи. Слична је ситуација и у осталом делу МГ и КГ, док је у СиГ овај глас отпорнији на десоноризацију (Младеновић 2013: 100–101).

Већа стабилност /в/ у међувокалском положају у КГ (Младеновић 2013: 101–103) дели ове говоре од оних у јужној Метохији (Реметић 1996: 399) и Сиринићу.

б) Фрикатив /ф/ боље опстаје у ЈМГ, мада су и овде присутне факултативне замене са /в/. Примери са /п/ на месту /ф/, присутни у КГ (*оџца*) (Младеновић 2013: 103–104), нису забележени у МГ и СиГ.

в) Систем латерала доживео је детаљније измене у МГ него у СиГ и КГ.

Основни палатални алофон латерала у ПрГ је алвеоларни палатални латерал, како је и иначе у осталом делу јужне Метохије (Стевановић 1950: 66–70, Реметић 1996: 412–414, Младеновић 2004: 219), док је у СиГ и КГ палаталност изразитија и приближава се предњонепчаном латералу (Младеновић 2013: 111). Очигледна је, дакле, зависност интензитета српско-албанског контакта и судбине латерала.

Дистрибуционо ограничење страног порекла да не могу опстати групе /ли, ле/, пошто се у њима /л/ умекшава до гласа различите палаталности⁷ –

подримском говору, затим у централнокосовском говору Угљара (Јашовић 2010: 134). Придев / прилог *ри'ав, ри'аво* односи се на физичко својство – „који је прекривен рђом”, док се *ари'ав, ари'аво* односи за карактерно својство – „који је лошег карактера, неваљао, зао” (Младеновић 2013: 95).

⁷ Попис детаљне литературе о овом питању в. у Младеновић 2001: 194 (нап. 675).

од алвеоларног палаталног /л'/ до предњонепчаног латерала, различите је присутности у говорима анализираних зоне. Овим дистрибуционим ограничењем доследно су захваћени МГ (Стевановић 1950: 66–67, Реметић 1996: 411–413), док је у СиГ (Младеновић 2005: 184) и КГ умекшавање спорадично, а условљено је интензитетом српско-албанског контакта у појединим насељима (Павловић 1970: 18–19, Барјактаревић 1977а, Ђуровић 2000: 108–109, Младеновић 2013: 114).

г) Особином да /j/ опстаје на крају речи, увек је *немој, овај, тај*, ПрГ одражава стање у јужнијем делу Метохије (Реметић 1996: 396). Испадање /-j/ у *немо*, међутим, опште је обележје КГ (Младеновић 2013: 106–107, 400).

д) Судбина назала /н, њ/ у анализаном ареалу показује само одређену паралелу са судбином латерала, пошто ни у једном говору не постоји дистрибуционо ограничење о немогућности опстанка група /ни, не/⁸. Присуство /њ/ на месту /н/ у издвојеним лексемама резултат је морфолошког преосмишљавања (*камењ, корењ, прстењ*) (Реметић 1996: 359, 364, 376 итд., Младеновић 2013: 110–111, Јашовић 2010: 122). ПрГ се инвентаром таквих примера приближава пре свега јужнометохијским говорима.

Фонолошка неутрализација /њ/ замеником /н/, непозната је КГ и СиГ (Младеновић 2013: 108), највеће је снаге у ПрГ (Реметић 1996: 415–416) и ЂГ (Стевановић 1950: 66–67), а потврђена је мањим бројем примера и у осталом делу МГ (Младеновић 2004: 224).

Смањење палаталности /њ/ до алвеоларног палаталног /н'/, као маркантно обележје МГ, није захватило у већој мери СиГ и КГ. Иако се и у косовско-сиринићкој зони уочавају примери са делимично очврслим /њ/, овакви примери су знатно ређи него у јужнометохијској зони, посебно у оном делу који иде од Призрена, преко Подрине до Ђаковице (Реметић 1996: 417, Младеновић 2004: 224).

Декомпозиција /њ/ развијањем антиципацијске палаталности испред /*играјн'е / играјне*/, уско повезана са судбином палаталне природе /њ'/⁹, јасно је раздвојила јужнометохијско-косовско-сиринићки ареал на две целине: у МГ антиципацијска палаталност у групама /вокал + њ + вокал/, иако факултативна, захвата све лексеме. У СиГ и КГ ова појава је непозната или је захватила само мали број лексема (*сајне, којни*) (Младеновић 2013: 108–109).

ђ) Судбином /л/ на крају слога МГ и КГ показују знатну сродност, и то како на крају речи (у неким категоријама доследна замена са *-(j)a*, у неким – у именским речима са основном заменом са *-(j)a* и ређим факултативним потврдама са опсталим /-л/), тако и у антеконсонатској позицији (Стевановић 1950: 133, 135 итд., Павловић 1970: 24–28, Реметић 1996: 419–422,

⁸ У мањем броју потврда, као факултативне вредности, додуше, само за ПрГ констатују се примери типа *омéкн'е* (Реметић 1996: 418).

⁹ Детаљније о ширем ареалу са оваквом декомпозицијом – од Охридског и Преспанског језера до северне ивице јужне Метохије, в. у Младеновић 2010а. В. и Реметић 1996: 416–417.

Младеновић 1999: 448–466, Младеновић 2013: 114–116). Ситуација у СиГ специфична је, с обзиром на то да се северношарпланински супституент /*ǰ*/ среће уместо антеконсонантског *-л* у именским речима (*сеџско, стџуна*), а факултативно и у радном гл. придеву глагола прве Белићеве врсте (Младеновић 1999: 440–466).

Укупним стањем у судбини *-л* на крају слога ПрГ показује највећу блискост са ПодрГ и ЂГ.

3. Прозодијски системи појединих делова метохијско-косовско-сиринићког ареала показују да је кретање словенског становништва са југа са стабилисаном антепенултимском односно пенултимском акцентуацијом условљавало повећано брисање наслеђеног места акцента. Док су говори Косовске котлине, судећи по до сада расположивим описима, али и материјалу аутора овога прилога, остали изван знатнијег продора пенултимске акцентуације, чинећи на тај начин целину са севернијим делом ПодрГ и призренско-јужноморавским говорима северне Македоније и горњоморавским говором (Младеновић 2000: 702–718, Младеновић 2013: 26–27), дотле су српски говори у Сиринићу и Подгору – развијањем ритамског пенултимског акцента – доживели радикално разарање наслеђеног прозодијског система (Младеновић 2006а: 271–276). Трагова оваквог типа акцента има у ПрГ кроз стабилизацију пенултимског акцента у неким врстама речи, пре свега у акценту именица (Реметић 1996: 248–354). Присуству пенултимског акцента у ПрГ допринеле су локалне сеобе српског становништва из Средске, Подгора и Сиринића ка Призрену.

Са друге стране, парадигматски тип акцента – морфолошки или семантички мотивисан¹⁰, присутан у неким категоријама и у ПрГ (Реметић 1994: 207–239, Реметић 1996: 348–350), обележје је и свих околних говора који нису развили пенултимски ритамски акценат (Младеновић 2006а: 276–279, Младеновић 2013: 25–26). Парадигматски акценат захвата јужнији део призренско-јужноморавског дијалекта. С обзиром на то да је овакво везивање места акцента обележје и македонске територије од Солунског залива до српске језичке територије на северу (Видоески 1962: 95–96), да том типу припадају и кумановски говор, затим прешевски и врањски говор (Белић 1905: 208–209, Барјактаревевић 1977в: 336–342), може се говорити о заједничком македонско-српском ареалу са новоформираним парадигматским акцентом. МГ на простору између Призрена и Ђаковице представљају северну ивицу овог ареала (Младеновић 2013: 25).

Обим брисања места наслеђеног акцента показује да су промене најобухватније на југу МГ (ПодрГ) и СиГ, да је старо место акцента знатно нападнуто у ПрГ, али не и разорено, а да се чување старијег места акцента повећава како се иде према северу јужне Метохије, да би местом акцента

¹⁰ О различитим типовима парадигматског акцента в. у Младеновић 2006а: 276–178.

у најсевернијим деловима Подрг акценатски систем умногоме био ближи акценту КГ него ПрГ. Практично довршено повлачење акцента са отворене и затворене ултима у ПрГ и већем делу јужне Метохије није остварено у КГ, у којима се јављају и примери са акцентованом отвореном ултимом у неким категоријама и примерима, али и релативно добро чување акцента на затвореној ултими, па и експанзија оваквог акцента у позајмљеној лексици, пре свега у оријентализмима (Младеновић 2013: 27–59).

Функционално оптерећење места акцента у говорима метохијско-косовског ареала није велико (Младеновић 2006а: 271–272, Младеновић 2013: 27).

Место акцента има функционално оптерећење у пару *ста́ра* – *старéја* типа *ста́рејзи* (Дјд. придева ж. р. јд. *ста́ра*) : *старéјзи* (Дјд. ж. р. компаратива *старéја*).

Место акцента разликује личне заменице (*о́на*, *о́но*, *о́ни*, *о́не*) од показних заменица (*о́на(ј)*, *о́но(ј)*, *о́не(ј)*) и речце за допуштање (*о́но*).

Место акцента, затим, фонолошки је оптерећено и у разликовању облика презента, аориста и императива, са тежњом да се акценат аориста веже за иницијални односно финални слог.

Иако је прозодијски системи у превирању, са присуством тенденција ка стварању граматичко-парадигматског акцента у неким категоријама, место акцента у примерима у којима оно има дистинктивну функцију, остаје по правилу стабилно.

4. Опште стање деклинације у свим говорима анализираног ареала показује знатну уједначеност. Уједначеност се односи како на степен чувања флексије, односно продор аналитизма, тако и на избор морфолошких средстава. Потпуне подударности, међутим, нема, пошто је у СиГ продор аналитизма захватио у већем обиму Лјд. него у осталом делу анализираног ареала. Стање у ПрГ највећим делом подударно је са оним у Подрг (Павловић 1970: 68–95, Реметић 1996: 447–498, Младеновић 2004: 225–244, Младеновић 2013: 131–290).

а) У свим говорима ареала смањен је број деклинационих врста приласком именица ж. р. на -*ø* им. мушкога рода на -*ø*. Ретки трагови флексије у прилошкој синтагми *цéлу ноћ* у КГ (Младеновић 2013: 135–136) не утичу на изнети закључак.

б) У свим говорима анализираног ареала флексија се боље чува у једнини него у множини. У мн. се поред Н и ОП добро чува и Д са значењем намене и посесије.

Број очуваних падежних дистинкција у једнини неједнак је у различитим деклинационим обрасцима, с обзиром на то да је флексија знатно стабилнија од именица -*a* деклинационог обрасца него од именица м. р. на -*ø* и им. с. р. Опстанак флексије односно продор аналитизма некада варира на нивоу локалних говора. Аналитизам је мање снаге у КГ него у МГ и СиГ.

У ПодгГ, према коме су биле живе локалне миграције са Сиринићем, једним делом и Средском, у вишим селима флексија је на нивоу оне која је у СиГ. Општим стањем ПрГ показује знатну сродност са ПодргГ.

в) Продор ОПјд. у Гјд. им. м. р. на -ø са значењем неживог практично је довршен у свим говорима анализираних зоне (Реметић 1996: 449–451, 459–460, Павловић 1970: 71, Богдановић 1992: 43, Ђуровић 2000: 47–48, Младеновић 2002: 294–297, Младеновић 2013: 140–141). Ретки остаци флексивног Гјд. овог деклинационог обрасца најчешће припадају генитиву материје.

Од именица деклинационог -а обрасца, међутим, Гјд. најчешће опстаје у свим говорима ареала. Наставак Гјд. по правилу је -е (Павловић 1970: 71, Реметић 1996: 459–460, Ђуровић 2000: 48, Младеновић 2002: 293–318, Младеновић 2004: 226, Младеновић 2004а: 196–207, Младеновић 2013: 191).

г) У свим говорима анализираних зоне опстаје Дјд. свих именица са значењем намене и посесије¹¹. Нема трагова аналитичке конструкције /на + ОП/ са дативским значењем.

Морфолошка средста су заједничка: уопштен наставак -е у им. -а обрасца, уопштено -у од именица м. р. на -ø и им. с. р.

Датив са значењем правца, управљености (*каж / как +*), који није потврђен у ПрГ, СиГи ПодгГ, као факултативни облик јавља се и у севернијем делу ПодргГ (Младеновић 2004: 227), а већим бројем примера забележен је у КГ, и то како од именица на -а тако – додуше знатно ређе – и од осталих именица (Младеновић 2013: 193). За опстанак датива с овим значењем у метохијско-косовском ареалу од важности је близина косовско-ресавских говора у северном делу обеју котлина (Букумирић 2003: 301).

д) Уопштавањем конструкција *сас / сас / с + ОП*, аналитизам је практично елиминисао флексивни облик Ијд. свих именица у резултату балканистичког приближавања инструментала заједнице и оруђа. На различитим тачкама ареала, од именица са значењем живог од свих деклинационих типова, бележи се предикативни Ијд. у примерима типа *Девџком* кад била (Младеновић 2004: 226, Младеновић 2013: 197), који се потискује конструкцијом *Кад* била *девџка*. Овакав окамењени облик инструментала обичнији је у МГ него у КГ.

ђ) Опстанак Лјд. условљен је деклинационим типом и предлогом у предлошко-падежним конструкцијама (Павловић 1970: 72–73, Реметић 1996: 461, Ђуровић 2000: 52, Младеновић 2004: 228, Младеновић 2013: 197–198). У свим говорима најбоље се чува од им. -а обрасца, аналитизам је највеће снаге од им. с. р. Лјд. се најбоље чува у конструкцијама с предлозима *по +*, *према +*, док се уз предлоге *на +* и *у +* уопштава ОПјд. Док је у МГ и СиГ уз предлоге *на +* и *у +* довршена аналитизација, у КГ се срећу

¹¹ Стевановић 1950: 106, Павловић 1970: 72, Реметић 1996: 451, 460–461, Младеновић 2001: 279–280, Младеновић 2004: 226–227, Младеновић 2010: 277–284, 304–307, Милорадовић – Станковић 2010: 159–174, Младеновић 2013: 192–193.

ретке факултативне потврде са очуваном флексијом. Облички синкретизам Дјд. и Лјд. именица свих деklinационих типова обележје је свих говора анализиране зоне.

е) У систему облика мн. свих говора метохијско-косовско-сиринићког ареала маркантна црта је практично довршена морфологизација Нмн. (-и, синовИ) и ОПмн. (-е, синове) им. м. р. на - \emptyset ¹², чиме говори овог ареала представљају посебну целину у оквиру укупне призренско-тимочке дијалекатске области. Нема никакве дилеме да је ова иновација развијена заједно са контактним говорима косовско-ресавског типа. Спорадичних трагова -и : -и синкретизма има у свим говорима метохијско-косовско-сиринићког ареала, али је снага синкретизма различита. Највеће је снаге у ПодгГ. Присуство -и : -и синкретизма у ПрГ може се довести у везу и са саставом српског становништва у Призрену, пошто је према овом граду била снажна миграција струја из сретечног правца, у коме је -и синкретизам стабилан, али и из Подгора, у коме је, такође, синкретизам веће снаге него у осталом делу МГ.

За однос облика мн. им. м. р. на - \emptyset од посебног је интереса факултативно присуство новог -е : -е синкретизма Нмн. и ОПмн. Овакав синкретизам неједнако је заступљен у говорима анализираног ареала. Среће се, углавном, у говорима већих насеља у јужној Метохији – Призрену, Ораховцу, Ђаковици, затим у говору јужног Косова. Највеће је присутности у ПрГ¹³. У осталом делу анализираног ареала ова особина је или непозната или је посведочена малим бројем примера. У највећем делу оваквих примера препознаје се ОПмн. на -е, унет у неке конструкције у процесу приближавања граматике семантици (пасивне конструкције, егзистенцијалне конструкције с глаголима *esse* и *habere*, именички предикатив), у делу примера – без сумње – препознаје се нови наставак у Нмн. У конструкцијама у којима је на семантичком плану субјекат персонални протагониста Нмн. остаје стабилан (Младеновић 2012: 156). Нема никаквих дилема да је подстицај могао бити морфолошки, како претпоставља С. Реметић (Реметић 1996: 457–458), или морфолошки и морфосинтаксички, како претпоставља Р. Младеновић (Младеновић 2012: 155–165)¹⁴.

ж) У Дмн. стабилисани су новији наставци са двојинским формантом -ма. У МГ и КГ овакви наставци су једини, док се у СиГ – поред оваквих обележја – у Дмн. јављају и трагови старих наставака Дмн. и Имн. (*женáма* / *жéнам* / *женáми*), опстали као траг превирања и приближавања ова два наставка (Мла-

¹² Павловић 1970: 73–74, Реметић 1996: 453–458, Ђуровић 2000: 47, 60, Младеновић 2002: 294, Младеновић 2004: 228–229, Младеновић 2010: 319–324, Богдановић – Вукадиновић 1991: 104, 105, Богдановић 1992: 43, Јашовић 2010: 104, 105, 111, 119, Младеновић 2013: 146–147.

¹³ Детаљније о разлозима оваквог ширења -е форме у ПрГ в. у Младеновић 2012: 162–163.

¹⁴ Објашњење М. Стевановића о -е у Нмн. као чувању старијег наставака Нмн. им. м. р. (Стевановић 1950: 103–104), убедљиво је одбачена (Реметић 1996: 457–458).

деновић 1997: 151). Одсуством варијација у наставцима Дмн. им. на *-a*, односно њиховим присуством, јасно су раздвојени МГ (*кравáма*) – са једне стране, и КГ (*кравáма / кравéма / кравíма / кравáми*) (Младеновић 2013: 199–200).

4.1. Заменички систем, уз локалне варијације које значајније не утичу на високу уједначеност на нивоу метохијско-косовско-сиринићког ареала, представља део дијалекатског система по коме се говори овога ареала издвајају из осталог дела српског дијалекатског простора.

а) Овде се мисли, пре свега, на обличко приближавање заменица за каквоћу и заменица за количину, са уопштавањем придевског наставка *-ев* у свим говорима. Стабилисаним облицима Нјд. ових заменица типа *ка́какв*, *кол'икав* ПрГ приближава се ПодрГ, пошто се у ПодрГ јављају напореда и облици типа *ка́кви*, *кол'икви*¹⁵.

б) Укупним односима у облицима клитика зам. *она*, ПрГ показује знатну подударност са јужнијим делом МГ, удаљавајући се од косовских говора призренско-јужноморавског типа, затим од говора севернијих јужнометохијских насеља, у којима је систем клитика близак онима у КГ. У ПрГ, како је и у ПодрГ, јужнијим насељима ПодрГ, СиГ није потврђен продор дативског облика у Гјд. зам. *она*, иначе обичан у КГ и севернијем делу Подрима (Младеновић 2010: 293–295). Лингвогеографски положај насеља северног дела Подрима оправдава закључак да су морфолошки односи у зам. *она* у метохијско-косовском ареалу, пре свега синкретизам Гјд./Дјд./Лјд., остварени под утицајем таквих односа у косовско-ресавским говорима¹⁶.

в) Системом заменичких енклитика говори метохијско-косовско-сиринићког ареала показују знатну уједначеност. Однос енклитика 1л. и 2л. оба броја у дативу (*ми*, *ти*, *ни*, *ви*) и акузативу (*ме*, *те*, *не*, *ве*) обележје је свих говора анализираниог ареала. Знатна је уједначеност и енклитика личне заменице 3л. оба броја. Варијације постоје само у дативској енклитици зам. 3л. јд. *она*, пошто се – поред доминантног *гу*, срећу и облици, *ги* и *је*. У ПрГ потврђена је само енклитика *гу*, како је и иначе у ПодрГ и КГ, док се у ПодрГ поред доминантног *гу* среће и *ги* и *је*, а у СиГ поред доминантног *ги* јављају се и *гу* и *је* (Младеновић 2010: 54–60).

У свим говорима анализираниог ареала, укључујући и ПрГ, уочава се тенденција приближавања значења показних заменица *тај* и *онај* и продор *тај* у зону употребе *онај*, што значи да је у току стварање двочланог система показних заменица (Реметић 1996: 489–490, Младеновић 2010: 170–171).

г) Док је у јд. добро очувана моција рода, у мн., осим у СиГ, делом у ПодрГ, у осталом делу анализираниог зоне присутан је само по један облик. Стабилношћу општемножинске *-е* форме заменичко-придевских речи, ПрГ део је ареала који чине МГ, пошто се у КГ – поред форме на *-е* у јужнијем делу, у осталом делу КГ стабилизује општемножинска форма на *-и*. Овакав

¹⁵ Детаљније о овоме в. у Младеновић 2010: 246–252.

¹⁶ Уп. са стањем облика у Букумирић 2003: 229, 245, 345.

однос у себе укључује и општемножински облик радног глаголског придева (Реметић 1996: 495–450, Младеновић 2010: 195–197).

д) У Дјд. /Лјд. и Дмн. ж. р. заменичко-придевске промене у свим говорима анализирани зоне уочава се уједначавање у морфолошким средствима стабилизацијом облика с елементом *-e-* (*овéјзи старéјзи жéне / оvé старé жéне, овéма старéма женáма / људíма*) (Реметић 1996: 493–494, 496, Младеновић 2010: 277–281, 333–340).

ђ) Особином да су у ОПјд. и Дјд. м. р. остали стабилни несажети старији облици присвојних заменица (*својему, твојему, својега, твојега*), ПрГ (Реметић 1996: 492–494) део је МГ и СиГ, пошто се у КГ срећу и нови облици типа *твога, моме*, чија се фреквенција повећава како се иде од југа ка северу Косовске котлине (Младеновић 2010: 252–261).

е) У облицима показних заменица опстаје стара заменичка промена у свим говорима анализирани зоне (Реметић 1996: 492–495, Младеновић 2010: 259).

5. Стањем у глаголским основама, ПрГ део је МГ и СиГ, пошто је у КГ – у знатно већем обиму у јужном делу Косовске котлине – дошло до знатне нестабилности факултативним ширењем *-и* презентске групе у *-е* презентску групу, затим – знатно ређе – ширењем *-е* у презентску *-и* групу¹⁷. Оваквог ширења нема у МГ (Стевановић 1950: 118 137, Реметић 1996: 499–525, Младеновић 2004б: 445–474, Младеновић 2012).

Препознатљива је разлика у чувању старих основа презента глагола *јém* и *дám* у КГ, поред ређих новијих *јéдем* и *дáдем* (Младеновић 2013: 301–302, 304–305) и стабилизацији нове основе у *јéдем*, *дáдем* у МГ (Реметић 1996: 512), осим у најсевернијем делу ПодрГ, у коме се спорадично среће и *јém*, *дám* (Младеновић 2013: 302).

5.1. Инвентаром глаголских облика и морфолошким средствима говори анализирани зоне нису у потпуности уједначени.

а) У 1л. јд. презента старији наставак тематских глагола *могу* и *оћу* обележје је свих говора метохијско-косовско-сиринићког ареала. Док је у КГ тематски наставак у ова два глагола стабилан (Младеновић 2013: 322–323), у МГ зони ситуација је сложенија: у ПодрГ и ПодгГ стабилни су *оч'у* и *могу*, у ПрГ и ЂГ јављају се и новији облици *можем*, *оц'ем* (Реметић 1996: 499, Стевановић 1950: 121–122). СиГ се очуваним тематским наставком наслања на КГ и ПодгГ.

За говоре анализирани зоне карактеристично је присуство различитих типова формирања 3л. мн. презента¹⁸. На простору између Призрена и Ђаковице (ПрГ, ПодрГ, ЂГ) ширење основинског вокала у 3л. мн. презента је прак-

¹⁷ О односу у глаголским основама говора метохијско-косовско-сиринићког ареала детаљно се расправља у Младеновић 2012.

¹⁸ Више о морфолошким типовима 3л. мн. презента у јужнометохијским и северношарпланинским говорима в. у Младеновић 2002а.

тично довршено, па су основни облици *íмав*, *нóсив*, *бéрев* (Стевановић 1950: 124, Реметић 1996: 501–502, Младеновић 2002а: 45). У ПрГ констатују се само овакви облици. У делу насеља ПодгГ срећу се и облици типа *нóсу*, *бéру* (Младеновић 2002а: 55–56). У КГ, међутим, облици типа *бéрев* у 3л. мн. презента необични су, иако је стабилисан наставак *-у* (*мóжу*, *трчу*, *рабóтају*). Ширење основинског вокала *-и-* у презентској основи довео је до формирања новог продуктивног наставка у 3л. мн. *-ију* (*мóжију*, *трчију*) у КГ и најсевернијем делу ПодрГ (Павловић 1970: 99–100, Младеновић 2002а: 47–48, Младеновић 2013: 324–333). У ПрГ, како је и у ПодгГ и већем делу ПодрГ нема оваквих облика.

б) У 1л. јд. аориста експанзија обележја *-о* захватила је све говоре метохијско-косовско-сиринићког ареала (Реметић 1996: 504, Младеновић 2004б: 454, Младеновић 2013: 334–335).

У 1л. мн. стабилизација *-смо* у 1л. мн. аориста и имперфекта практично је довршена у свим говорима ареала (Реметић 1996: 504, 505, Младеновић 2004б: 455, Младеновић 2013: 338–339, 344–345).

У облицима 3л. мн. аориста односно 3л. мн. имперфекта у говорима метохијско-косовско-сиринићког ареала, упркос знатној блискости у облицима 1л. мн. и 2л. мн. ових глаголских облика, стање је неуједначено, а одређено је лингвогеографским положајем појединих говора. Јасно се препознају различите тенденције у говорима смештеним у јужној Метохији, са једне стране, и говорима оформљеним у Косовској котлини, са друге. У СиГ стање је слично ЈКГ. У ЦКГ ситуација се разликује од оне у ЈКГ по томе што се у 3л. мн. имперфекта срећу наставци *-ше* и *-у* (Младеновић 2013: 345).

У ЈКГ у 3л. мн. оба проста претерита практично је уопштен аористни наставак *-ше*, с напоменом да је уопштавање *-ше* доследније у јужнијем делу јужнога Косова, док се – како се иде према северу – број потврда са *-у* у 3л. мн. имперфекта повећава. Морфолошка диференцијација 3л. мн. имперфекта и 3л. мн. аориста, независно од наставка, међутим, јасна је, пошто се нови наставак аористног порекла у ЈКГ комбинује у сложени наставак *-шоше* (*имáшоше*) односно *-аше* (*имадáше*), уз везивање аориста за свршени глаголски вид, имперфекта за несвршени. Захваљујући глаголском виду, хомонимије нема ни у оним рејим примерима из севернијег дела ЈКГ са наставком *-ше* у 3л. мн. имперфекта (Младеновић 2013: 346).

Оно што МГ одваја од КГ једначење је у 3л. мн. аориста и имперфекта у корист наставка имперфекатског порекла, уз истовремено одсуство продора аористног *-ше* у 3л. мн. имперфекта. Уз различиту судбину 3л. мн. презента, ово је најзначајнија разлика у систему глаголских облика између призренско-јужноморавских говора Косовске и Метохијске котлине.

У МГ у 3л. мн. аориста потврђена су два наставка: *-у* и *-ше*. Старији аористни наставак потиснут је већим делом продором имперфекатског наставка, а обим присутности једног или другог наставка различит је у појединачним говорима.

Наслеђени аористни наставак *-ше* најбоље је очуван у јужнометохијском ПодгГ, који са СиГ показује знатну блискост, па се боље чување *-ше* може објаснити овим контактом. У осталом делу МГ чешћи су примери са новим наставком *-у*. У ПрГ у 3л. мн. аориста продира имперфекатски наставак (Реметић 1996: 506–507), али је снага продора мања од оне која је захватила ПодгГ, у коме је у оба проста претерита практично стаблисан наставак имперфекатског порекла.

в) У грађењу потврдног перфекта актива сви говори анализираних зоне знају за испуштање пом. глагола из 3л. јд. и мн. (Реметић 1996: 507–508, Младеновић 2004б: 467)

У 3л. јд. и мн. одричног перфекта актива, међутим, нема јединства. У МГ и СиГ стабилан је тип *он не мога*, *они не могл'е*, док је у КГ, пре свега онима у сливу Неродимке – поред наведеног модела – потврђено и *он не / није / ни мога*, *они не / није / ни могле* (Младеновић 2013: 357–364, Младеновић 2013а: 453–460).

г) Плусквамперфекат није чест глаголски облик у говорима анализираних области. Ређи је у КГ него у МГ. Употреба му се смањује како се иде од југа ка северу МК и КГ, тако да је у ПрГ (Реметић 1996: 508) овај претерит нешто обичнији него у осталом делу ареала.

д) Глаголски прилог прошли није присутан у говорима анализираних зоне. Глаголски прилог садашњи, потврђен с варијацијама на нивоу локалних говора, показује тенденцију ширења форманта *-аући* у све глаголске групе, како је и у ПрГ (Реметић 1996: 510–511, Младеновић 2004б: 463).

6. Инвентаром прилога говори анализираних зоне показују сродност, али не и потпуну уједначеност. Одсуством прилога локативног порекла *лѐте*, *зѐме* у МГ и СиГ, а њиховим присуством у КГ (Младеновић 2013: 376–377, Барјактаревић 1977а: 216, Јашовић 2010: 114), ПрГ део наслања се на МГ и СиГ.

7. У синтаксичком систему постоји знатна уједначеност говора анализираних зоне.

а) Нови балканистички ред морфосинтаксичких енклитика, са јачањем синтагматског и синтаксичког на рачун фонетског принципа, знатно је уједначен у свим говорима, анализираних ареала укључујући и ПрГ. Овом дистрибуцијом енклитика, говори метохијско-косовско-сиринићког ареала представљају посебан ареал у оквиру српске дијалекатске области¹⁹.

б) Маркантна иновација у конгруенцији која је захватила све говоре анализираних зоне, односи се на морфолошку и синтаксичку плурализацију збирних именица и неких заменица. Изразита експанзија семантичке конгруенције уз именице у којима не постоји граматичка и семантичка саглас-

¹⁹ О Линеаризација предикатскофранзних енклитика у говорима јужног Косова и јужне Метохије в. у Младеновић 2013б.

ност, део је балканистичког преосмишљавања слагања, карактеристичног и за македонске говоре²⁰.

в) Балканистичког је порекла и приближавање спацијалних и темпоралних предлога у свим говорима анализираниог ареала. Од значаја је стабилизација временске конструкције за антериорност *пред* + , која је истисла примарно временски предлог *пре* +²¹.

Литература²²

- Барјактаревевић 1977: Барјактаревевић Данило. *Косовски дијалекатски тип*. Дијалектолошка истраживања. Приштина: Јединство, 1977 (стр. 11–135)
- Барјактаревевић 1977а: Барјактаревевић, Данило. *Приштина у говору Срба старица*. Дијалектолошка истраживања. Јединство: Приштина, 1977 (стр. 181–225)
- Барјактаревевић 1977б: Барјактаревевић, Данило. *Говорне особине Гњилана*. Дијалектолошка истраживања. Јединство: Приштина, 1977 (стр. 226–299)
- Барјактаревевић 1977в: Барјактаревевић, Данило. *Прешевско-бујановачка говорна зона*. Дијалектолошка истраживања. Јединство: Приштина, 1977 (стр. 300–372)
- Барјактаревевић 1979: Барјактаревевић, Данило. *Говор Срба у Метохији*. Приштина: Јединство
- Белић 1905: Белић, Александар. *Дијалекти источне и јужне Србије*. Изабрана дела Александра Белића; девети том. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999
- Богдановић 1992: Богдановић, Недељко. *Неке особине говора Великог Алаша*. Гласник Баштина, свеска 3. Приштина: Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана, 1992 (стр. 39–45)
- Богдановић – Вукадиновић 1999: Богдановић Н. и Вукадиновић В. *Једна језичка паралела (Грачаница - Извор)*. Гласник Баштина. Приштина: Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана на Косову, бр. 1. 1999 (стр. 102–111)
- Букумирић 2003: Букумирић, Милета. *Говори северне Метохије*. Српски дијалектолошки зборник Л. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2003
- Видоески 1962: Видоески, Божидар. *Кумановскиот говор*. Скопје: Институт за македонски јазик, 1962

²⁰ Детаљније о овом питању в. у Младеновић 2011.

²¹ Више о овоме у Младеновић 2013в.

²² Природа прилога наметнула је потребу за детаљнијим пописом извора који се непосредно или посредно односе на одређивање места призренског градског говора у метохијско-призренско-сиринићком ареалу.

- Ђуровић 2000: Ђуровић, Радосав. *Летнички говорни тип*. Врање: Филолошки факултет Приштина, 2000
- Ивић – Реметић 1981: Ивић П. и Реметић С. *Ораховац (ОЛА 84)*. У: Фонолошки описи српскохрватских / хрватскохрватских, словеначких и македонских говора обухваћених Општесловенским лингвистичким атласом. Сарајево: Академија наука и уметности Босне и Херцеговине, 1981 (стр. 579–585)
- Ивић – Реметић 1990: Павле И. и Реметић С. *Рефлекси акцентованих вокала е и о у говорима призренско-јужноморавског дијалекта на земљишту косовске покрајине*. Косовско-метохијски зборник 1. Београд: Српска академија наука и уметности, 1990 (стр. 162–173)
- Ивић 1998: Ивић, Павле. *Префонологизација вокалског квантитета у квалитет у једном југоисточном српском говору*. Павле Ивић. Целокупна дела, X/1, Расправе, студије, чланци. 1. О фонологији. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1998 (стр. 577–587)
- Ивић 2009: Ивић, Павле. *Српски дијалекти и њихова класификација*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића
- Јашовић 2010: Јашовић, Голуб. *Неке особине говора Угљара код Косова Поља*. Истраживања српског језика на Косову и Метохији. Зборник радова, књига 1 (2008). Косовска Митровица: Унивезитет у Приштини, Филозофски факултет, 2010 (стр. 93–138)
- Милорадовић – Станковић 2010: Милорадовић С. и Станковић С. *О исказивању припадничко-поседничког односа у српским народним говорима Косова и Метохије*. Косово и Метохија у цивилизацијским токовима: међународни тематски зборник, књига 1, Језик и народна традиција (уредник Софија Милорадовић). Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2010 (стр. 159–173).
- Младеновић 1997: Младеновић, Радивоје. *Падежне дистинкције у говорима Шарпланинске области*. О српским народним говорима, Научни скуп Дани српскога духовног преображења IV. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа”, 1997 (стр. 141–154)
- Младеновић 1999: Младеновић, Радивоје. *Судбина -Л на крају слога у српским говорима на крајњем југозападу Косова и Метохије*. Београд: Српски језик, год. IV, бр. 1–2. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд: Филолошки факултет, Никшић: Филолошки факултет, Катедра за српски језик, 1999 (стр. 447–468)
- Младеновић 2000: Младеновић, Радивоје. *Место акцента именица на југозападу Косова и Метохије*. Јужнословенски филолог, број LVI 1–2. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2000 (стр. 699–725)
- Младеновић 2001: Младеновић, Радивоје. *Говор шарпланинске жупе Гора*. Српски дијалектолошки зборник XLVIII. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2001.
- Младеновић 2002: Младеновић, Радивоје. *Генитив именских речи у северношарпланинским и јужнометохијским говорима*. Зборник Матице српске за

- филологију и лингвистику XLV/1–2. Нови Сад: Матица српска, 2002 (стр. 291–320)
- Младеновић 2002а: Младеновић, Радивоје. *Треће лице множине презента у српским говорима на југозападу Косова и Метохије*. Јужнословенски филолог LVIII. Београд : Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2002 (стр. 41–63)
- Младеновић 2004: Младеновић, Радивоје. *Дијалекатска диференцијација српских говора на југозападу Косова и Метохије*. Зборник радова са Међународног научног скупа „Живот и дело Академика Павла Ивића”. Суботица: Градска библиотека, Београд: Српска академија наука и уметности, Нови Сад: Филозофски факултет, Београд: Народна библиотека Србије, Нови Сад: Матица српска, београд: Институт за српски језик САНУ, 2004 (стр. 209–249)
- Младеновић 2004а: Младеновић, Радивоје. *О неким падежним конструкцијама месног значења са вишезначним предлозима у јужнометохијским и северношарпланинским говорима*. Српски језик IX/1–2. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд: Филолошки факултет, Никшић: Филолошки факултет, Бањалука: Филозофски факултет, Српско Сарајево: Филозофски факултет, 2004 (стр. 193–210)
- Младеновић 2004б: Младеновић, Радивоје. *Глаголски облици у северношарпланинским и јужнометохијским говорима*. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLVII/1–2. Нови Сад : Матица српска, 2004 (стр. 445–474)
- Младеновић 2005: Младеновић, Радивоје. *Дијалектолошко истраживање Сиринића*. Живот у Енклави. Лицеум 9. Крагујевац: Одељење за језик и књижевност Центра за научно истраживање САНУ и Универзитета у Крагујевцу, 2005 (стр. 167–192)
- Младеновић 2006: Младеновић, Радивоје. *Лабјализација вокала /ə/, /a/ и /e/ у српским говорима на југозападу Косова и Метохије*. Српски језик XI/ 1–2. Београд : Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд: Филолошки факултет, Никшић: Филолошки факултет, Бањалука: Филозофски факултет, Српско Сарајево: Филозофски факултет, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2006 (стр. 201–224)
- Младеновић 2006а: Младеновић, Радивоје. *Прозодијски системи у српским говорима на југозападу Косова и Метохије*. Годишњак за српски језик и књижевност, година XX, број 8. Ниш: Филозофски факултет (стр. 267–290)
- Младеновић 2007: Младеновић, Радивоје. *Судбина групе /ej/ у српским (словенским) говорима на југозападу Косова и Метохије*. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, L/1–2. Нови Сад: Матица српска, 2007 (стр. 583–601)
- Младеновић 2010: Младеновић, Радивоје. *Заменице у говорима југозападних дела Косова и Метохије*. Монографије 12. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности
- Младеновић 2010а: Младеновић, Радивоје (2010). *Антиципацијска палаталност у светлу балканистичког смањења палаталности*. Зборник радова са међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност, одржаног на

- Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (30–31. X 2009), Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу – Скупштина града Крагујевца, 2010 (стр. 211–234)
- Младеновић 2011: Младеновић, Радивоје (2011). *Морфолошка и синтаксичка плурализација збирних именица и неких заменица у говорима југозападног дела Косова и Метохије*. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIV/1. Нови Сад : Матица српска (стр. 205–226)
- Младеновић 2012: Младеновић, Радивоје. *Пасивне конструкције метохијско-косовских говора призренско-јужноморавског типа*. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LV/2. Нови Сад: Матица српска, 2012 (стр. 153–167)
- Младеновић 2012: Младеновић, Радивоје. *Основински вокали -е и -и у презентској основи српских призренско-јужноморавских говора Косова и Метохије и северне Македоније*. Српски језик XVII. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд: Филолошки факултет, Никшић: Филолошки факултет, Бањалука: Филозофски факултет, Источно Сарајево: Филозофски факултет, Нови Сад: Филозофски факултет, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2012 (стр. 191–212)
- Младеновић 2013: Младеновић, Радивоје. *Говор јужнокосовског села Гатње*. Монографије 18. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности
- Младеновић 2013а: Младеновић, Радивоје. *Преобликовања Зл. јд. и Зл. мн. одричног перфекта актива у призренско-јужноморавским говорима Косова и Метохије*. Језици и културе у времену и простору. Нови Сад: Филозофски факултет (стр. 453–461)
- Младеновић 2013б: Младеновић, Радивоје. *Линеаризација предикатскофранзних енклитика у говорима јужног Косова и јужне Метохије*. Јужнословенски филолог LXIX. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2013 (стр. 401–415)
- Младеновић 2013в: Младеновић, Радивоје. *Предлози временског значења ПРЕД + и ПРЕ + у призренско-јужноморавским говорима метохијско-косовско-сиринићког ареала*. Језик, књижевност, уметност. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет (стр. 91–99)
- Павловић 1939: Павловић, Миливој. *Говор Сретечке жупе*. Српски дијалектолошки зборник VIII, Београд: Српска Краљевска академија
- Павловић 1970: Павловић, Миливој. *Говор Јањева*. Нови Сад: Матица српска
- Реметић 1994: Реметић, Слободан. *Акцентски систем у призренском говору*. Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката. (Зборник са научног скупа, Нишка Бања 1992). Ниш: Филозофски факултет, Београд: Институт за српски језик САНУ, Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 1994 (стр. 203–213)
- Реметић 1996: Реметић, Слободан. *Српски призренски говор I*. Српски дијалектолошки зборник XLVII. Београд : Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ

- Реметић 1997: Реметић, Слободан. *Српски призренски говор у светлу језичке интерференције*. У: О српским народним говорима. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа” (стр. 155–165)
- Реметић 2000: Реметић, Слободан. *Призренско-јужноморавски дијалекат у светлу македонског утицаја*. XXVI научна дискусија на XXXII међународен семинар за македонски јазик, литература и култура. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј” (стр. 87–103)
- Реметић 2013: Реметић, Слободан. *Српски дијалектолошки атлас у светлу језичке и дијалекатске и интерференције (лингвистички и социолингвистички аспект)*. Књижевност и језик (Реферати за XV међународни конгрес слависта, Минск 2013). Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије (стр. 205–230)
- Стевановић 1950: Стевановић, Михајло. *Ђаковачки говор*. Српски дијалектолошки зборник XI. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.
- СТИЈОВИЋ 2010: Стијовић, Рада. *Прилог утврђивању границе префонологизације наглашених вокала е и о у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије*. – Косово и Метохија у цивилизацијским токовима. Књ. 1: Језик и народна традиција, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, 2010 (стр. 319–325)
- СТИЈОВИЋ 2012: Стијовић, Рада. *Још неколико напомена о префонологизацији у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије*. – Косовско-метохијски зборник 4. Београд: Српска академија наука и уметности – Међудодељењски одбор за Косово и Метохију, 2012 (149–157)

Radivoje M. Mladenovic

LE DIALECTE DE PRIZREN DANS L'AIRE DIALECTALE KOSOVO-METECHIE-SIRINIC

La présente étude se propose d'analyser la place du dialecte urbain de la ville de Prizren dans le cadre de l'aire dialectale Kosovo-Métochie-Sirinic, qui par son état dialectal global – malgré les différences existant entre les parlers locaux – représente un sous-dialecte particulier dans le cadre du dialecte prizreno-moravien méridional. Parmi les traits communs les plus marquants on peut distinguer : l'accent paradigmatique dans la majeure partie de l'aire dialectale; une grande ressemblance du système phonologique caractérisé par la réduction des paires d'affriquées /ć-č, đ-dž/ à un seul phonème; le système de déclinaisons le mieux conservé de toute la zone dialectale prizreno-timokienne; une évolution similaire du système pronominal; une utilisation réduite de l'imparfait; des innovations syntaxiques d'origine balkanique, propres seulement à cette aire dialectale dans le

cadre de la zone prizreno-timokienne (un ordre de mots typiquement balkanique dans la distribution des enclitiques morphosyntaxiques, des changements dans les constructions où la sémantique et la grammaire ne correspondent pas, avec une adaptation de la grammaire à la sémantique).

Les variations qui existent dans le cadre de l'aire dialectale Kosovo-Métochie-Sirinic sont liées pour la plupart aux régions géographiques où se sont formés les parlers (Métochie méridionale, Kosovo central et méridional, Sirinic). Si on considère son système dialectal dans son ensemble, le dialecte urbain de Prizren se rapproche le plus des parlers avec lesquels il est en contact géolinguistique dans le sud de la région de Podrima et du Prizrenski Podgor.

Mots-clés : le dialecte de Prizren, prizreno-moravien méridional, sous-dialecte de la région Kosovo-Métochie-Sirinic